

«Brieven van Paulus»

Redactie: Craenlaer 18, 4851 TK ULVENHOUT

nr. 20

«Brieven van Paulus»

Onregelmatig verschijnend informatieblad van de
heemkundekring "Paulus van Daesdonck".

Redaktie: Craenlaer 18, Ulvenhout.
4851 TK

4e jaargang, nr. 20

Geachte lezer,

Hierbij presenteren we U onze 20e aflevering van de "Brieven van Paulus". Ons zeer onregelmatig verschijnend blad krijgt steeds meer allure. Het vorige nummer was voor het eerst echt gebonden, voorzien van een kaftje en geïllustreerd.

We vragen nu weer Uw aandacht voor onze 20e aflevering.

A. Praten met oudere inwoners.

't Is altijd gezellig te praten over "vroeger". Hoe onze dorpenwaren, hoe 't leven er was, welke interessante mensen er woonden, welke feesten men vierde en welke gewoonten men had.

"Paulus van Daesdonck" wil een en ander graag optekenen en bewaren voor het nageslacht. Daarom zullen we dit jaar praatavonden organiseren met oudere mensen uit onze dagen.

We beginnen met Bavel waarop maandag 18 december de eerste praatavond wordt georganiseerd in zaal 't Karrewiel, Kloosterstraat 21 te Bavel.

Komt U luisteren en genieten over verhalen van het Bavel van vroeger ? In het voorjaar gaan we praten met inwoners van Ulvenhout.

B. Paulus in een nieuw jasje.

Vele waarderende woorden bereikten de redactie na het verschijnen van nummer 19. De Brieven waren voor het eerst geïllustreerd en voorzien van een gele omslag. Door de goede zorgen van onze dorpsgenoot Louis van de Wouw waren de boekjes keurig gebonden.

Ook dit nummer hebt U weer zó ontvangen, maar wel voor de laatste keer.

Op de jaarvergadering werd de wens uitgesproken óf een ander formaat te kiezen, óf een soort opbergband te maken voor dit grote formaat.

Het bestuur heeft voor een kleiner formaat gekozen.

Met ingang van nummer 21 wordt het formaat gehalveerd tot het formaat A 5.

We hopen dat de "Brieven van Paulus" tot in lengte van jaren in Uw boekenkast zullen prijken.

C. Illustraties.

Met ingang van nummer 19 hebben een aantal vaste rubrieken een kenmerkende illustratie gekregen van de heer L.F. Jetzes uit Ulvenhout.

Met ingang van nummer 21 zal op de voorpagina regelmatig een tekening prijken van Jan Soeterboek uit Ulvenhout, die oude dorpskiekjes uit onze gemeente zal tekenen.

D. Jaarprogramma.

13 nov.	Lezing "Nieuw-Ginneken in de pré-historie" (met tentoonstelling)
18 dec.	Praten met inwoners van Bavel
eind jan.	Johan Biemans met een volkskundelezing
febr./mrt.	Praten met inwoners van Ulvenhout
mrt./april	Groep met volkskundemuziek

mei/juni Wandelen met Paulus
juni/juli Bavel Anno 1920 - tentoonstelling Bavel
september 75 jaar Laurentiuskerk Ulvenhout - tentoonstelling en boekje.

E. Collectie Paulus van Daesdonck (17).

Winkel: vooroorlogse zeep, oorlogszeep, surrogaat koffie, vooroorlogse koffie, pak pijptabak van minstens 40 jaar oud, reclame Hero conserven (4 verschillende borden), koffie-, koek- en theeblikken, (Maarten Nouwens, fam.Colsen, fam.Cramer) 75 jaar Laurentiuskerk Ulvenhout:

foto kerkinterieur uit 1904, eerste steenlegging kerk (Joost de Bont B.op Zoom), tentkerk in- en exterieur (1966) (fam.Knibbeler); onthulling H.Hartbeeld (fam. Blom); exterieur kerk (fam.Rekkers Breda); bidprentjes pastoor Joosen 1914-1918 (fam.Blom); kalender H.Theresia anno 1927 en affiches Antonius van Padua (1931), Carmelscapulier (fam.Nouwens); gebedenboekjes, encycliciek, katechismus, gebeden inwijden schoolgebouw, publicaties over orgel, prentjes en schilderijtjes (C. van Boxel)

School: vele schoolboekjes (W.Willemsen en Maarten Nouwens); zangbundels, letterdōos, voorleesboeken, tekenvoorbeelden (C.van Boxel); zes delen lager onderwijs-wet, zangbundels anno 1912; meerdere Mulo-methodes (A.Beuger)

Landbouw: gareel (M.Klep)

Archief: oud-archief vorige heemkundekring (mej.Hamel), vele oude foto's en prentbriefkaarten.

F. Bestuur.

Op de bestuursvergadering van oktober heeft het bestuur als vervolg op de jaarvergadering de onderlinge taken opnieuw vastgesteld. Het bestuur van de Kring ongewijzigd.

G. 75 jaar H.Laurentiuskerk Ulvenhout. (2)

25 juli 1979 bestaat de kerk te Ulvenhout, zoals we reeds schreven, 75 jaar. Paulus van Daesdonck is ook genodigd op het feest, dat op vier weekeinden in september wordt gevierd.

De kring zal in de kerk een expositie organiseren met oude foto's, platen, prenten beelden, reliquiën enz. over de kerk uit onze jeugdijaren.

Wie helpt de kring aan oude foto's over de kerk, de Kindsheid, processies enz. ?

Wie aan beelden, reliquiën en andere zaken, die herinneren aan de kerk van toen ?

De vorige oproep had reeds succes, want de eerste foto's, bidprentjes enz. zijn binnen. Gaarne Uw hulp.

H. 75 jaar H.Laurentius Ulvenhout (3)

September 1979 zal de heemkundekring "Paulus van Daesdonck" 'n volgend boekje het licht doen zien over de geschiedenis van de parochie van de H.Laurentius te Ulvenhout vanaf 1648, toen pastoor Lemmens uit Ginneken naar Ulvenhout vluchtte. Het bestuur van de Kring prijst zich gelukkig, dat Mgr.Dr.J.de Lepper, deskundige bij uitstek, er in heeft toegestemd dit boekje voor ons te willen schrijven

I. Met paard en kar door het karspoor.

Enkele maanden geleden kreeg de heemkundekring van zijn lid, de heer P.Rijnaarts te Galder een heuse "mies-kèr".

Op zaterdag 15 september werd de wagen door het bestuur opgehaald en naar Bavel gebracht waar de kar tijdelijk wordt opgeslagen onder de molen tot de Kring een eigen expositie-ruimte heeft.

Voor het laatst werd het paard ingespannen.

De voerman, de 77-jarige boer Driekske Bastiaansen uit Strijbeek, voerde paard en kar voor het laatst door het karrespoor.

Het bestuur en de pers volgden de voerman tot een grote vrachtwagen van heemvriend Ad Verkooijen uit Strijbeek de wagen overnam en verder voerde naar mulder Frans van Riel. De bijna honderd jaar oude kar zal verder gekoesterd en verzorgd worden door Paulus van Daesdonck.

J. Verschenen.¹²

Liederen en Dansen uit de Kempen. (uitg. Brabants Heem deel 6)

Een ruim 600 pagina's tellend boek met oude liedjes uit de Kempen opgetekend door Harrie Franken.

Hijzelf typeert de liedjes (en z'n boek) 't best in de inleiding met de woorden: "Men zou het zoeken naar liedjes kunnen vergelijken met het zoeken naar wilde planten. Men begint er pas mee, als men bemerkt dat ze stilletjes gaan verdwijnen. Dan eerst mist men hun schoonheid, die, hoewel alledaags en onopvallend opgenomen in hetgeen ons omringt, toch die kleine vreugde verschaft, die het eenvoudig leven zo groot maakt". Een prachtboek. (f 35,=)

1463 Vijf eeuwenfeest parochie Antonius Abt Chaam 1978.

Een 36 pagina's tellend verhaal over de jubilerende kerk in Chaam, uitgegeven in samenwerking met de heemkundekring Ledevaert. Zeker voor oud-Chamenaars en geïnteresseerden in parochiegeschiedenis een leuk boekje (f 3,=)

K. Contributie.⁽²⁾

In onze vorige Brieven vroeg de penningmeester Uw contributie over het nieuwe verenigingsjaar te willen betalen. Doe het nu even, voor U verder leest. U weet het f 25,00 op gironummer 37.13.311 of bankrekening 52.18.33.639. Indien U geen prijs stelt op Brabants Heem f 17,50. Doe het nu !

L. Tijdschrift "Brabants Heem".

Doordat enkele leden vorig jaar hun contributie te laat betaalden, hebben ze nummer 1 van de lopende jaargang van het tijdschrift "Brabants Heem" gemist. Helaas is het blad nu uitverkocht.

Wellicht zijn er leden, die het blad niet bewaren. Gooi het niet bij het oude papier, maar in de brievenbus van de redactie op Craenlaer 18.

We kunnen er anderen een plezier mee doen !

M. Heemkundekring "Nieuw-Ginneken" 1951-1956.

In het begin van de vijftiger jaren kende onze gemeente de heemkundekring "Nieuw-Ginneken", die in 1952 een groots werkkamp organiseerde, een werkkamp waarover in heel Brabant nog steeds gesproken wordt.

In 1956 hield de Kring op te bestaan en gingen de meeste leden over naar de Kring Breda, die in 1953 was opgericht.

Dankzij de goede zorgen van ons lid mej.M.Hamel kreeg onze Kring onlangs een copy van het archief van de toenmalige Kring. Het originele archief berust op het gemeente-archief.

Onze dank aan mej.Hamel, toen bestuurslid van de Kring "Nieuw-Ginneken", nu actief lid van "Paulus van Daesdonck".

N. 25 jaar Heemkundekring "Breda".

Op 9 november jl. vierde de heemkundekring "Breda" zijn zilveren jubileum.

Aan onze buurkring onze hartelijke gelukwensen. Ad multos annos.

O. Monumentenboek.

De serie gratis vouwbladen die de Rijksdienst voor de Monumentenzorg heeft uitgegeven kunnen zich in een enorme belangstelling verheugen. Momenteel zijn al 300.000 exemplaren verspreid.

Na de vouwbladen over molens, kastelen, kerken, boerderijen zal er dit najaar ook nog een verschijnen over beschermde dorps- en stadsgezichten.

Er bestaan plannen om dit materiaal met wat aanvullende informatie te bundelen in een boek, dat voorjaar 1979 zal moeten verschijnen. (bericht uit NCM-nieuws)

P. Winkel van Sinkel.⁽²⁾

Zoals we U in onze Brieven van Paulus nr.19 reeds meldde, tracht de Kring te komen tot een oud winkeltje. Steeds weer komt van alles en nog wat binnen voor onze winkel van toen. (zie de rubriek Collectie)

Naast alle goede gevers mogen we zeker de heer Colsen en Maarten Nouwens niet vergeten, die met onverdroten ijver speuren naar alles wat in de winkel moet komen. Aan beide heren onze speciale dank en ga zo door.....!

Heemkunde Varia

Redaktie C.J.M.Leijten

Illustraties L.F.Jetzes.

Q. Volkskundenotities (3) door A.van Dort-van Deurzen.

Wanneer wij tijdens een strenge winter lang voor de schoolpoort moesten staan, zongen wij in Roosendaal:

Zuster doe de poort eens open
't Is te koud om hier te lopen
't Is te koud om hier te staan
Laat ons dan naar huis toe gaan

Meestal gingen de deuren dan gauw open en mochten wij in de gymzaal wachten. Ergens anders vond ik het volgende liedje:

Helder in de kelder
Boter bij de vis
Kaatje doe de deur eens open
En kijk eens wie er is
't Is een arm meisje om een stukje brood
Kaatje doe de deur eens open
Anders gaat ze dood

Kaatje ging naar boven
Om een stuk brood
Toen ze naar beneden kwamen
Lag het meisje dood.

R.

door J.Jespers (nr.8)

straatnamen

Bij besluit dd. 23 oktober jl. heeft het College van Burgemeester en Wethouders, na advies te hebben ingewonnen van de "straatnaamcommissie", de volgende straatnamen vastgesteld voor het uitbreidingsplan "Beekhoek II" te Ulvenhout, dat thans in uitvoering is.

Riekeschot

Hoewel de volksmond spreekt van "Rieteschot", blijkt dit onjuist te zijn, zoals blijkt uit een akte uit het begin van de 18e eeuw.

In deze akte komt de naam Riekeschot voor van een ter plaatse gelegen "afgeschoten" (afgebakend) stuk land, dat eigendom was van een man met de voornaam Rijk of Riek.

Beekakker

Een perceel grond, dat in de omgeving aldaar is gelegen, werd zo genoemd naar de nabij gelegen Chaamse Beek.

Hoogsteen

Uit een nog in 't Frans opgestelde akte van 4 september 1813 blijkt dat de voormalige oude hoeve van de familie Bartels (thans Nieuwe Beekhoek 1) destijds gelegen was op een perceel, dat deze naam droeg.

Steenland

In een koopakte van 20 juli 1837 komt de naam voor van deze hoeve van de fam. Bartels, als "de hoeve van Steenland".

Smidsheining

Het begrip "heining" kwam vroeger voor in de betekenis van een door een wal of andere afscheiding omgeven stuk bouwland.

In dit geval was het perceel eigendom van een smid of van een persoon die "Smid(s)" heette.

De naam werd op deze plaats gevonden in een Cijnsboek der Domeinen uit het jaar 1725.

S. Uit het Gemeente-archief (8) door dr.F.Brekelmans.

In de notariële archieven in het gemeentearchief te Breda berust een akte van 10 maart 1679 betreffende de publieke verkoop van de "hoeve" van Grimhuijsen te Ulvenhout. Johan Gerard van Oostrum, Heer van Moersbergen, Heukelum en Zeist, weduwnaar van Anna Margarite van Nassouw, Vrouwe van Wychen en dochter van Philips van Nassouw.

Er wordt gesproken van de hoeve van Grimhuijsen met haat valbrug, bouwhuis, hoven en boomgaarden, mooie opgaande eiken bomen, lanen, dreven en houtwassen. Het geheel was groot omstreeks 30 bunder.

Het complex was verhuurd aan Hendrik Montens en anderen. Een en ander werd te leen gehouden van de Heer van Breda.

Op de eerste zitdag werd Grimhuijsen ingezet door Sr.Adriaen van Woensel voor 8.000 gulden. Dit bedrag was echter te laag voor de verkoper zodat de veiling niet doorging.

Later werd Grimhuijsen onderhands voor 7.000 gulden en 250 zilveren ducaten verkocht aan Jan de Wijse en Perina van Bernagiën (deze laatste overleed 28 november 1700).

T. Oude Versjes en Liedjes (2), verzameld door W.P.A.Colsen.

Lied tegen de onzedige mode 1925.

Wij leven in een raren tijd (zoo erg)
Met dames zonder eerbaarheid (")
Te naakt gekleed, voor nachtgewaad
Zoo lopen zij naar kerk en straat
't Is erg, t'erg, t'erg (bis)

Waar moet dat eindelijk nog naar toe, (zoo erg)
Wordt men dat schandig kleed niet moe (")
Dan wordt nog oud en jong verleid
Veranderen het is hoogen tijd
t'Is tijd, t'is tijd, t'is tijd (bis)

Wel dames wordt toch eindelijk wijs (t'tijd)
Stelt eerbaarheid op hooger prijs (")
Veracht het schandig modekleed
Of het brengt u later nog veel leed
t'Is tijd, t'is tijd, t'is tijd (bis)

Gij ouders kleed u kinderen rein (t'mooi)
Leer hun van jongsaf zedig zijn (")
Zij roemen u dan nog bij het graf
Als ge lang zijt de wereld af
t'vast, t'vast, t'vast (bis)

Zelfs de heeren zijn voor reiner glans (t'is vast)
Zijn voor gedekt als vroeger thans
Spreekt maar hun zij zijn gereed
Om te verachten t'schandig kleed
Gereed, gereed, gereed. (bis)

U. Kris-kras door de geschiedenis van (Nieuw) Ginneken (4) door Herman Dirven.

De naam "ULVENHOUT".

De naam Ulvenhout komt al in het begin van de veertiende eeuw (o.a. in 1307) voor. En als ik me goed herinner, is er zelfs een geschreven bron uit het jaar 1278, dus precies 700 jaar geleden, waarin ook de naam "Ulvenhout" vermeld wordt. De betekenis van de naam Ulvenhout is al door verschillende mensen getracht te ontcijferen.

Zo meende pastoor Juten, de schrijver en instandhouder van het bekende tijdschrift Taxandria en o.a. ook van het boek "Parochiën in het bisdom Breda", dat Ulvenhout iets te maken heeft met olijfhout.

En Juten vertelt er verder nog bij dat volgens Gabbema in het begin van onze jaartelling dit "olijfhout" op meerdere plaatsen in ons land gevonden zou zijn. De veronderstelling lijkt m.i. toch wel erg gewaagd, hoewel de naamsverklaring met "Uilen", waaronder ook de karnavaleske naam van "Uilendorp" op teruggaat, toch nog heel wat gewaagder is.

Een bos met een "Uilen-ven" of een "Uilen-bos" moet absoluut verwezen worden naar het rijk van de contemporaine fantasie !

Ik ben het meer eens met Prof. Weijnen, die de naam Ulvenhout in verband brengt met o.a. de Brabantse plaatsnamen: Wernhout en Udenhout. Ook hier gaat de naamsverklaring terug op een persoonsnaam, die in de geniatief (tweede naamval) staat. Vergelijk maar met b.v. "Gods-zege", "Maria's-hof" enz.

Wat betekent dan de naam "Ulven"?

In noord-Friesland kennen we nu nog de naam "Ulf", die al eeuwenlang geleden aan b.v. de volgende plaatsnamen gegeven is: Ulfhusum, Ulvesbüll, Ulfenburg, e.d.

De naam "Ulf, of Ulven" betekende vroeger "wolf". Vergelijk bijvoorbeeld in het oudnoors "ulfr" (die r is daar een naamvalsuitgang).

Dat je de naam "Ulven" - in de betekenis van "wolven" - tegenkomt in de buurt van Breda, d.w.z. op verre afstand van de Friezen en de Noren kan misschien verband houden met de komst van de Noormannen, die ongeveer tien eeuwen geleden de Mark hebben opgevaren tot voorbij de huidige stad Breda.

Leest U daar maar eens het Noormannenverhaal (Denensage) in Thomas Ernst van Goor's "Geschiedenis van de stad en de lande van Breda" maar eens op na!

V. Nieuw-Ginneken in de Pré-historie. (1)

Deze bewerkte steen moet zo'n 12.000 jaar oud zijn, deze pijlpunten werden door ons in Nieuw-Ginneken gevonden, deze Karolingische vondst is uniek in Nederland. Uitspraken van Ton Reijers, lid van de Archeologische Werkgroep Breda, die maandag 13 november een boeiende lezing met lichtbeelden hield voor de leden van onze heemkundige Kring Paulus van Daesdonck in een bomvolle Fazanterie te Ulvenhout.

De Archeologische Werkgroep Breda, die reeds jaren zoekt naar het Prehistorisch verleden van Breda en omgeving trad met deze lezing voor het eerst naar buiten en niet zonder succes.

Het bleek, dat de groep vele vondsten uit het Mesolithicum en Neolithicum in Nieuw-Ginneken had gedaan. Ze lagen in een vitrine tentoongesteld en trokken erg veel belangstelling.

De fraaiste vondst betrof een aantal Karolingische scherven, uniek voor Nederland. Wellicht betrof het hier een zuidelijke invloed op onze grensgemeente. Na de pauze werden een groot aantal vragen beantwoord, waarna voorzitter Van der Westerlaken in zijn slotwoord hulde bracht aan de heer Moelands, een amateur-archeoloog pur sang en aan zijn twee leerlingen de Ulvenhouter Hans Peeters en de Bredanaar Ton Reijers, die deze avond zo succesvol had gemaakt. De groep zal in onze Brieven van Paulus een artikelenreeks gaan wijden aan de prehistorische vondsten in Nieuw-Ginneken.

W. D'n Dré (2)

Op de voorpagina een grote tekening van A.Graumans, 'n veertigtal jaren geleden gepubliceerd in de krant en ons geschonken door onze leden, de heer en mevrouw Van Dort.

Titel "Den Dré en zijn Trui huistoe van de markt".

Een interessante tekening. Trui met de bekende Westbrabantse muts met bloemenkroon. Dré in boerenkleding met klompen en boerenpetje.

Samen op de boerenkar. Aan de voeten van Trui de eiermand.

De tekening is erg precies. Zelfs het karwiel heeft precies 14 spaken.

Want wist U dat een karwiel altijd 14 spaken had?

X. Bijgeloof (8)

Huislook op het dak van een huis beschermt het tegen onweer.

IJ Heemkundig Weerbericht (12)

Als het kindje is geboren (25 december)

heeft de knol haar kracht verloren.

Z. Uitspraak (14)

Ze hebben 'm de hoefijzers al afgetrokken (hij is bediend).

"Brieven van Paulus"

is het onregelmatig verschijnend informatieblad voor de leden van de heemkundering "Paulus van Daesdonck" onder redactie van C.J.M.Leijten.
Illustraties L.F.Jetzes.

De heemkundering "Paulus van Daesdonck" werd opgericht op 3 april 1975.
secretariaat: 't Hofflandt 36, Ulvenhout
bankrekening: 52.18.33.639 t.n.v. Paulus van Daesdonck
girorekening: 37.13.311 t.n.v. Paulus van Daesdonck.

Bestuur:

J.C.v.d.Westerlaken	voorzitter
C.J.M.Leijten	vice-voorzitter
J.M.Jespers	secretaris
A.Luijten	2e secretaris
L.Nouwens	penningmeester
A.Lodewijk	2e penningmeester
J.Grauwman	technisch coördinator

Publikaties:

1975	Monumentenboekje	J.M.Jespers (uitverkocht)
1977	De Korenbloem	J.C.v.d.Westerlaken
1977	130 jaar Mariaschool	C.J.M.Leijten
1978	Korenmolen "De Hoop"	Leenders, Dirven en van Riel.

